

Social Changes in Babylonian Temples After the Babylonian Revolts in ٤٨٤ BCE: Based on Limited Access Order(LAO) Theory

Hossein Maleki Lotaki^١

Hossein Badamchi^٢

Abstrac: Despite significant advances in Achaemenid studies, fundamental ambiguities about the revolts of ٤٨٤ BCE remain persistent. This research seeks to answer the question: What was Xerxes' policy toward Babylonian temples after the revolts of ٤٨٤ BCE, and what impacts did this policy have on the social structure of Babylon? Also, what was the role of temples in the Babylonian revolts against Xerxes and what were the causes of these uprisings? This research has been conducted using historical analysis methods and utilizing the Limited Access Order theory of Douglass North, John Wallis, and Barry Weingast. The results of this study show that Xerxes, contrary to traditional perceptions, adopted an intelligent and pragmatic policy that focused on restructuring the power structure. Instead of destroying temples, he transferred rents from rebellious Northern Babylonian families to loyal local families. This strategy included decentralization of power, creating constructive competition among new elites, and increasing their dependence on the court. As a result of these social changes, long-term stability was established in the region, and no significant revolts against Achaemenid rule occurred in Babylon thereafter.

Keywords: Achaemenids, Xerxes, Babylonian temples, ٤٨٤ BCE revolts, Limited Access Order.

^١. PhD Graduate in Ancient Iranian History, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Hosseinmaleki@ut.ac.ir. (Corresponding Author)

^٢. Associate Professor, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, Tehran univercity, Tehran, Iran. Email: hbadamchi@ut.ac.ir

Introduction

The Babylonian revolts against Xerxes I in 482 BCE represent a pivotal moment in Achaemenid history that has long been misunderstood by scholars. Traditional historiography, heavily influenced by Greek sources, has portrayed Xerxes as a brutal ruler who destroyed Babylonian temples, removed the statue of Marduk, and devastated the region following these uprisings. However, recent archaeological evidence and cuneiform texts contradict this narrative, revealing a more nuanced and sophisticated response to the rebellions.

This study employs the Limited Access Order theory developed by Douglass North, John Wallis, and Barry Weingast to analyze Xerxes' actual policies toward Babylonian temples after the 482 BCE revolts. Rather than destruction and punishment, the evidence suggests that Xerxes implemented a strategic reorganization of power structures that fundamentally altered the social fabric of Babylonia while maintaining religious continuity. The research addresses three critical questions: What was Xerxes' actual policy toward Babylonian temples following the revolts? How did this policy impact Babylonian social structures? What role did temples play in the revolts, and what were the underlying causes of these uprisings?

The Limited Access Order framework provides an ideal analytical lens for understanding these events, as it explains how elite coalitions control access to economic and political resources through rent distribution mechanisms. In such systems, changes in power distribution typically lead to crisis and resistance from groups that lose access to rents. The Babylonian revolts can thus be understood as a reaction to shifts in economic rent patterns associated with temples and the Achaemenid government's attempt to redefine power coalitions in Babylonia.

Materials and Methods

The crisis that led to the 482 BCE revolts began months earlier with administrative interference in temple finances. Letters from Borsippa, written shortly before the rebellions, reveal a climate of anxiety and fear among priestly families who discovered that their temple incomes had been cut off without explanation by royal officials. These documents, primarily from the archive of the Ilšu-abušu family,

detail complaints about the cessation of prebend payments and traditional revenues for temple personnel.

Particularly significant are letters numbered ๑ and ๒, which describe how a royal official called "quppi muḫḫi ša" (responsible for the money chest) had withheld all prebend income from Borsippa residents. This interference represented a direct challenge to the traditional economic system that had sustained priestly families for generations. The letters also reveal that prominent Borsippans were traveling to Susa to petition the royal court, bringing gifts and apparently paying bribes to advance their temple's interests.

Contrary to some scholarly arguments, economic pressure through rising prices was not the primary cause of the revolts. Statistical analysis of barley prices during Darius I's final years shows that prices actually decreased rather than increased, suggesting that the causes of rebellion lay in political and administrative factors rather than economic hardship.

Discussion& Results

The revolts occurred in northern Babylonian cities, with two leaders—Bel-shimanni and Shamash-eriba—claiming to be sons of Nabonidus, the last Babylonian king, to establish traditional legitimacy. Archaeological and textual evidence provides compelling proof of temple involvement in these uprisings.

Document BM ๑๖๔๑๔ records a payment of temple rations during Shamash-eriba's reign that refers back to obligations from Xerxes' first year. This temporal contradiction suggests that the document represents settlement of back-pay owed to priests whose stipends had been cut by Xerxes' officials—essentially, the rebels were paying overdue clerical wages to gain temple support.

Even more significant is document BM ๒๒๐๗๒, which records the dispatch of temple personnel to Opis rather than the usual destinations of Elam or Susa. This location is strategically important, as Opis was where Cyrus the Great had previously fought Babylonian forces and likely where Darius I had entered Babylonia during earlier revolts. The document suggests that temples provided military support to the rebels at this crucial strategic location.

Xerxes' policies exemplify successful Limited Access Order engineering. Rather than destroying rent sources (temples), he redirected rents from rebellious northern

Babylonian families to loyal local families. This strategy involved three key elements:

١. **Decentralization of Power:** By distributing temple control among multiple local families rather than concentrating it in the hands of a unified northern Babylonian elite, Xerxes reduced the risk of coordinated resistance.
٢. **Increased Court Dependence:** New appointees owed their positions to royal favor rather than traditional local power structures, creating stronger incentives for loyalty to the Achaemenid court.
٣. **Controlled Competition:** By creating multiple competing centers of local power, Xerxes established a system where local elites competed for royal favor rather than uniting against imperial authority.

Conclusion

This analysis reveals that Xerxes' response to the ٤٨٤ BCE Babylonian revolts was neither the brutal suppression depicted in traditional accounts nor simple administrative reform. Instead, it represents a sophisticated example of Limited Access Order restructuring that successfully neutralized future threats while maintaining economic and religious continuity.

The revolts themselves stemmed not from economic hardship but from royal interference in temple finances and the broader crisis of legitimacy facing traditional Babylonian elites in the Achaemenid system. Temples played a central role in the uprisings, providing both ideological justification and material support to the rebels through payment of overdue clerical wages and deployment of personnel to strategic military locations.

Xerxes' response demonstrated deep understanding of Babylonian power dynamics. By preserving temples as religious and economic institutions while completely restructuring their leadership, he maintained the rent-generating capacity of these institutions while redirecting benefits to loyal local families. The replacement of northern Babylonian families with local Urukian families, the promotion of local religious traditions over Babylonian imperial cults, and the transformation of temple administration from hierarchical to collegial structures all contributed to long-term stability.

The success of this strategy is evidenced by the absence of significant subsequent revolts against Achaemenid rule in Babylonia. The social changes initiated by Xerxes created a new equilibrium that balanced imperial control with local autonomy, demonstrating how Limited Access Order systems can adapt and restructure to address challenges while maintaining overall stability. This case study provides valuable insights into how pre-modern empires managed diverse populations and local elites through strategic redistribution of economic and political resources.

Bibliography

Badamchi, H., ۲۰۱۳. The Decree of Cyrus the Great. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian].

Hassan Doost, Mohammad, ۲۰۱۹, Ancient Persian, Inscriptions, Dictionary, Tehran: Persian Language and Literature Academy. [In Persian].

Baker and M. Jursa (eds.), *Approaching the Babylonian Economy: Proceedings*

Beaulieu, Paul-Alain. (۲۰۱۸). "Uruk Before and After Xerxes: The Onomastic and Institutional Rise of the God Anu." In *Xerxes and Babylonia: The Cuneiform Evidence*, edited by C. Waerzeggers and M. Seire, ۱۸۹-۲۰۶. OLA ۲۷۷. Leuven: Peeters.

Böhl, F.M.T. de Liagre (۱۹۶۲). "Die babylonischen Prätendenten zur Zeit des Xerxes", *BiOr* ۱۹, ۱۱۰-۱۱۴.

Bongenaar, A.C.V.M. (۱۹۹۷). *The Neo-Babylonian Ebabbar Temple at Sippar: Its Administration and Its Prosopography* (PIHANS ۸۰), Leiden.

Briant, P. (۱۹۹۲). "La date des révoltes babyloniennes contre Xerxes", *Studia Iranica* ۲۱, ۷-۲۰.

Cameron, G.G. (۱۹۴۱). "Darius and Xerxes in Babylonia", *AJSL* ۵۸, ۳۱۴-۳۲۵.

CAD: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago

Hackl, J. (۲۰۱۳). *Materialien zur Urkundenlehre und Archivkunde der spätzeitlichen Texten aus Nordbabylonien*. PhD Dissertation, University of Vienna. In R. Achenbach (ed.), *Persische Reichspolitik und lokale Heiligtümer*. BZAR ۲۵.

Jursa, M. (٢٠٠٥). "Neo-Babylonian Legal and Administrative Documents: Typology, Contents and Archives." Münster: Ugarit-Verlag.

Jursa, M. (٢٠٠٧). The transition of Babylonia from the Neo-Babylonian empire to Achaemenid rule. In H. Crawford (ed.), *Regime Change in the Ancient Near East and Egypt: From Sargon of Agade to Saddam Hussein* (Proceedings of the British Academy ١٢٦). London: The British Academy, pp. ٧٣-٩٤.

Jursa, M. (٢٠١٥). "Labor in Babylonia in the First Millennium BC". In P. Steinkeller & M. Hudson (Eds.), *Labor in the Ancient World* (pp. ٣٤٥-٣٩٦). ISLET.

Jursa, M. (٢٠١٢). "Epistolographic Evidence for the Trips to Susa by Borsippian Priests and for the Crisis in Borsippa at the Beginning of Xerxes' Reign", *ARTA* ٢٠١٢/٠٠٣.

Jursa, Michael. (٢٠١٨). "Xerxes: The Case of Sippar and the Ebabbar Temple." In *Xerxes and Babylonia: The Cuneiform Evidence*, edited by Caroline Waerzeggers and Maarja Seire, ٦٣-٧٢. *Orientalia Lovaniensia Analecta* ٢٧٧. Leuven: Peeters.

Kessler, K. (٢٠٠٤). "Urukäische Familien versus babylonische Familien: Die Namengebung in Uruk, die Degradierung der Kulte von Eanna und der Aufstieg des Gottes Anu", *AoF* ٣١, ٢٣٧-٢٦٢.

Kleber, K. (٢٠١٩). The Religious Policy of the Teispid and Achaemenid Kings in Babylonia.

Kuhrt, A. (١٩٩٠). "Alexander and Babylon", in H. Sancisi-Weerdenburg and J. W. Drijvers (eds.), *The Roots of the European Tradition* (Achaemenid History ٥), Leiden, ١٢١-١٣٠. Kurke, L.

Kuhrt, A. and S. Sherwin-White. (١٩٨٧). "Xerxes' Destruction of Babylonian Temples." In *The Greek Sources: Proceedings of the Groningen ١٩٨٤ Achaemenid History Workshop*, edited by H. Sancisi-Weerdenburg and A. Kuhrt, ٦٩-٧٨. *Achaemenid History* ٢. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Kümmel, Hans-Martin. (١٩٧٩). "Familie, Beruf und Amt im spätbabylonischen Uruk: prosopographische Untersuchungen zu Berufsgruppen des ٦. Jahrhunderts v. Chr. in Uruk. *Abhandlungen der Deutschen Orient-Gesellschaft* ٢٠. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

Oelsner, J. (٢٠٠٢). Babylonische Kultur nach dem Ende des babylonischen Staates. In R.G. Kratz (ed.), *Religion und Religionskontakte im Zeitalter der Achämeniden* (Veröffentlichungen der Wissenschaftlichen Gesellschaft für Theologie ٢٢) Gutersloh: Kaiser, Gutersloher Verlagshaus, pp. ٤٩–٧٣.

Oelsner, J. (٢٠٠٧). “Das zweite Regierungsjahr des Xerxes (٤٨٤/٣ v. Chr.) in Babylonien”, in M. Köhbach et al. (eds.), *Festschrift für Hermann Hunger zum ٦٥. Geburtstag gewidmet von seinen Freunden, Kollegen und Schülern* (WZKM ٩٧), Vienna, ٢٨٩–٣٠٣.

of the START Project Symposium Held in Vienna, ١–٣ July ٢٠٠٤ (AOAT ٢٣٠), Münster, ٢٤٣–٣٦٣.

San Nicolo, M. (١٩٣٤). “Zur Chronologie des Bel-šimanni und Šamaš-erība (Parerga Babylonica XIII)”, *ArOr* ٦, ٣٣٥–٣٣٨.

Schaudig, H. (٢٠٠١). Die Inschriften Nabonids von Babylon und Kyros' des Großen samt den in ihrem Umfeld entstandenen Tendenzschriften. Ugarit-Verlag.

Schmid, H. (١٩٨١). “Ergebnisse Einer Grabung am Kernmassiv der Zikurrat in Babylon”, *BagM* ١٢, ٨٧–١٣٧.

Schmid, H. (١٩٩٥). *Der Tempelturm Etemenanki in Babylon* (Baghdader Forschungen ١٧), Mainz.

Stolper, M.W. (١٩٩٠). Late Achaemenid legal texts from Uruk and Larsa. *Baghdader Mitteilungen*, ٢١, pp. ٥٥٩–٦٢٢.

Ungnad, A. (١٩٠٧). “Bel-šimannī, Ein neuer König Babylons und der Länder”, *OLZ* ١٠, ٤٦٤–٤٦٧.

Van Driel, G. (٢٠٠٢). Elusive Silver. In Search of a Role for a Market in an Agrarian Environment. Aspects of Mesopotamia's Society. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Waerzeggers, C. (٢٠٠٣/٢٠٠٤). The Babylonian revolts against Xerxes and the 'end of archives'. *Archiv für Orientforschung*, ٥٠, pp. ١٥٠–١٧٣.

Waerzeggers, C. (۲۰۱۰). The Ezida Temple of Borsippa: Priesthood, Cult, Archives. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Waerzeggers, C. (۲۰۰۵). “The Dispersal History of the Borsippa Archives”, in H.D. Wiesbaden: Harrassowitz, pp. ۹۹–۱۲۰.

تغییرات اجتماعی معابد بابلی پس از شورش‌های بابل در سال ۴۸۴ پیش از میلاد: براساس نظریه نظام

دسترسی محدود

حسین مالکی لوطکی^۱

حسین بادامچی^۲

چکیده

علی‌رغم پیشرفت‌های قابل‌توجه در مطالعات هخامنشی، ابهامات اساسی درباره شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد همچنان پابرجا هستند. مسائلی چون دلایل بنیادین این قیام‌ها، نقش دقیق معابد در شکل‌گیری و گسترش آن‌ها، و عواقب دراز مدت این رویدادها بر ساختار قدرت در بابل هنوز پاسخ‌های قانع‌کننده‌ای نیافته‌اند. تصور سنتی از خشایارشا به عنوان شاهی خشن که معابد بابلی را تخریب کرده، با شواهد باستان‌شناسی و متون میخی همخوانی ندارد. این پژوهش در پی پاسخ به این سوال اصلی است: سیاست خشایارشا در قبال معابد بابلی پس از شورش‌های سال ۴۸۴ پیش از میلاد چگونه بود و این سیاست چه تأثیراتی بر ساختار سیاسی-اقتصادی بابل گذاشت؟ همچنین نقش معابد در شورش‌های بابل علیه خشایارشا و علل شکل‌گیری این قیام‌ها کدام بود؟ این تحقیق با استفاده از روش تحلیل تاریخی و بهره‌گیری از نظریه نظم دسترسی محدود داگلاس نورث، جان والیس و بری واینگست انجام شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد خشایارشا برخلاف تصورات سنتی، سیاستی هوشمندانه و عملگرایانه اتخاذ کرد که بر بازآرایی ساختار قدرت متمرکز بود. او به جای تخریب معابد، رانت‌ها را از خانواده‌های شورشی بابلی شمالی به خانواده‌های محلی وفادار منتقل کرد. این استراتژی شامل تمرکززدایی از قدرت، ایجاد رقابت سازنده بین نخبگان جدید، و افزایش وابستگی آن‌ها به دربار بود. در نتیجه این تغییرات اجتماعی، ثبات بلندمدت در منطقه برقرار شد و دیگر شورش‌های قابل توجهی علیه حکومت هخامنشی در بابل رخ نداد.

واژگان کلیدی: هخامنشیان، خشایارشا، معابد بابلی، شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد، نظم دسترسی محدود.

^۱. دانش‌آموخته دکتری تاریخ ایران باستان، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) Hosseinmaleki@ut.ac.ir

^۲. دانشیار گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. hbadamchi@ut.ac.ir

۱.۱ طرح موضوع:

در طول دویست سال حکومت شاهنشاهی هخامنشی (حدود ۵۵۰ تا ۳۳۰ پیش از میلاد)، همواره با انواع مختلفی از شورش‌ها از سوی اقوام تحت سلطه خود مواجه بود. این مقاومت‌ها که در قالب شورش‌های گوناگون بروز می‌کردند، چالش‌های عمده‌ای برای حکومت هخامنشی محسوب می‌شدند. در این میان شورش‌های بابل علیه خشایارشا در دومین سال شاهی او (۴۸۴ پیش از میلاد) که در منابع خط میخی اکدی بازتاب یافته‌اند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

پژوهش‌های انجام شده در سه دهه گذشته، درک ما از زمینه سیاسی و فرهنگی شورش‌های بابلی علیه حکومت هخامنشی در اوایل شاهی خشایارشا را عمق بخشیده است. ورسخرس به طور قانع‌کننده‌ای استدلال کرده که دو رهبر شورش، بل-شیمانی (Bēl-šimānni) و شمش-اریبا (Šamaš-erība)، به طور همزمان در بابل شمالی قیام کردند و چند ماه بعد شکست خوردند، و تمام این رویدادها در سال دوم شاهی خشایارشا رخ داد. شکست آن‌ها با پایان بخش‌های کاملی از اسناد بابلی همزمان است، به ویژه در بابل، بوریسیا و سیپار که مراکز اصلی شورش بودند (نک Waerzeggers ۲۰۰۳/۲۰۰۴).

اگرچه شورش‌های سال ۴۸۴ پیش از میلاد در مقایسه با شورش‌های بزرگ دهه ۵۲۰ پیش از میلاد کوچک‌تر به نظر می‌رسند، اما در واقع جزء مهم‌ترین نمونه‌های مقاومت علیه هخامنشیان محسوب می‌شوند. بابلی‌ها پیش از این در سال‌های ۵۲۲ و ۵۲۱ پیش از میلاد علیه هخامنشیان شورش کرده بودند (DB I: ۱۸ & III: ۴۹)، اما شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد ویژگی‌های متمایزی داشتند. جالب‌ترین وجه این شورش‌ها، عدم بازتاب آن‌ها در منابع تاریخی رسمی است. باوجود اهمیت بابل به عنوان مرکز اقتصادی و فرهنگی، هیچ اشاره‌ای به پیروزی‌های خشایارشا در متون تاریخی یا بناهای یادبودی وجود ندارد. وقایع‌نگاران محلی بابلی و حتی مورخان یونانی نیز هیچ گزارشی از این شورش‌ها ارائه نداده‌اند. این شورش‌ها از سه جهت حائز اهمیت هستند: نخست، تأثیر عمیقی بر جامعه و سیاست بابل گذاشتند؛ دوم، مدارک و شواهد از آن دوره در دسترس است که درک علت‌ها و زمینه‌های این شورش‌ها را تسهیل می‌کند؛ و سوم، این موضوع تبدیل به بحث مهم علمی شده که نشان‌دهنده تحول نگرش محققان است.

تا دهه‌های میانی قرن بیستم، تصور غالب این بود که خشایارشا پس از سرکوب این شورش‌ها، بابل را به شدت مجازات کرده - مانند برداشتن مجسمه مردوک، ممنوعیت جشن مذهبی آکیتو، و ویران کردن شهر (Böhl, ۱۹۴۱; Cameron) ۸۷-۷۸: ۱۹۹۵ and ۱۳۵-۱۳۲: ۱۹۸۱, Schmid, ۱۹۶۲ اما پژوهشگران دیگر با بررسی دقیق منابع دریافتند که این روایت‌ها بر اساس تفسیر نادرست از نوشته‌های هروُدت و تمایل به تطبیق اجباری منابع مختلف با تصویر از پیش ساخته‌ای از خشایارشا شکل گرفته بود (Kuhrt and Sherwin-White ۱۹۸۷, ۷۸-۶۹). کورت و شروین-وایت نشان دادند که استدلال‌های اصلی مطرح شده اثبات نشده بودند، یعنی کنار گذاشتن عنوان «شاه بابل»، تخریب معابد و به اسارت بردن مجسمه مردوک. در واقع، عناوین شاهی ناگهان کنار گذاشته نشد، آیین در معبد مردوک ادامه یافت، و گفته هروودت احتمالاً به مجسمه‌ای انسانی (andrias) اشاره دارد. (Ibid) این تجدیدنظر در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در قالب جنبش «نو-هخامنشی» رخ داد که هدف آن پاک‌سازی تاریخ هخامنشیان از تأثیر منابع یونانی و نگرش استعماری و بررسی آن بر اساس منابع خود هخامنشیان بود.

۲.۱ سوالات پژوهش

سوالات بنیادین این پژوهش از این قرار است؟

۱- سیاست خشایارشا در قبال معابد بابلی پس از شورش‌های سال ۴۸۴ پیش از میلاد چگونه بود و این سیاست چه تأثیراتی بر ساختار اجتماعی-اقتصادی بابل گذاشت؟

۲- نقش معابد در شورش‌های بابل علیه خشایارشا چه بود و چه عواملی زمینه شکل‌گیری این شورش‌ها را فراهم کرد؟

چگونه می‌توان تغییرات اجتماعی و اقتصادی پس از شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد را در چارچوب نظریه نظم دسترسی محدود تبیین کرد؟

۳.۱ فرضیه

خشایارشا پس از سرکوب شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد، به جای تخریب معابد بابلی، سیاستی هوشمندانه مبتنی بر بازآرایی ساختار قدرت اتخاذ کرد که در آن رانتهای اقتصادی از خانواده‌های نخبه بابلی به خانواده‌های محلی وفادار منتقل شد، و این تغییر اجتماعی در توزیع منابع قدرت منجر به ثبات بلندمدت و کاهش قابل توجه مقاومت‌های آینده علیه حکومت هخامنشی در بابل گردید.

۴.۱ روش پژوهش

در این پژوهش از روش جمع‌آوری اطلاعات از طریق مراجعه مستقیم به اسناد دوره مورد نظر و خوانش و تحلیل آن‌ها بهره گرفته شده است.

۵.۱ نوآوری پژوهش

علی‌رغم پیشرفت‌های قابل‌توجه در مطالعات هخامنشی، ابهامات اساسی درباره شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد همچنان پابرجا هستند. مسائلی چون دلایل بنیادین این قیام‌ها، نقش دقیق معابد در شکل‌گیری و گسترش آن‌ها، و عواقب دراز مدت این رویدادها بر ساختار قدرت در بابل هنوز پاسخ‌های قانع‌کننده‌ای نیافته‌اند. این پژوهش با هدف پاسخ به این ابهامات و با بهره‌گیری از نظریه نظم دسترسی محدود، به بررسی نقش معابد در شورش‌های بابل علیه خشایارشا، علل شکل‌گیری این قیام‌ها و پیامدهای آن‌ها بر ساختار سیاسی-اقتصادی منطقه می‌پردازد. نظریه نظم دسترسی محدود که توسط داگلاس نورث، جان والیس و بری واینگست توسعه یافته است (North, Wallis, and Weingast, ۲۰۰۹)، چارچوبی برای درک ساختار قدرت و نهادها در جوامع پیشامدرن ارائه می‌دهد. بر اساس این نظریه، در نظم‌های دسترسی محدود، دسترسی به منابع اقتصادی و سیاسی به گروه محدودی از نخبگان منحصر می‌شود که از طریق ائتلاف‌های رانت‌محور، کنترل جامعه را در دست دارند. (North et al., ۲۰۰۹: ۲-۳). این نظم از طریق محدود کردن رقابت و کنترل منابع کلیدی، ثبات سیاسی را حفظ می‌کند اما همزمان نوآوری و رشد اقتصادی را مهار می‌نماید (Ibid: ۱۸-۲۵). در چنین نظامی، تغییرات در توزیع قدرت معمولاً به بحرآن‌ها و مقاومت‌هایی منجر می‌شود یعنی گروه‌هایی که از قدرت محروم شده‌اند در برابر تغییر ساختار رانت‌ها واکنش نشان می‌دهند. این چارچوب نظری برای تحلیل شورش‌های بابل علیه خشایارشا بسیار مناسب است، زیرا این قیام‌ها را می‌توان واکنشی به تغییر در الگوی توزیع رانت‌های اقتصادی مرتبط با معابد و تلاش حکومت هخامنشی برای بازتعریف ائتلاف‌های قدرت در بابل تلقی کرد (Ibi: ۱۱۰-۱۲۵). همچنین رانت در اقتصاد به درآمدی گفته می‌شود که بیش از حداقل مبلغ لازم برای نگهداری یک منبع در استفاده فعلی آن است (Tollison, ۱۹۸۲, ۵۷۵). به بیان ساده‌تر، رانت درآمد اضافی است که صاحب یک منبع کمیاب دریافت می‌کند، فراتر از آنچه برای حفظ آن منبع در بازار ضروری است (Buchanan, ۱۹۸۰, ۳).

۲. خانواده‌های قدرتمند بابلی و وضعیت معابد پیش از شورش‌ها

مفهوم mā-r-banī (مار بانن) به معنای پسر سازنده یا فرزند خانواده‌ای با اصل و نسب به طبقه‌ای از شهروندان آزاد اشاره داشت که کارکنان معبد از میان آن‌ها انتخاب می‌شدند و از جایگاه ویژه‌ای در ساختار اجتماعی و اقتصادی بابل

برخوردار بودند (Kührt, ۱۹۹۰: ۱۱۹-۱۵۵; Kümmel, ۱۹۷۹: ۱۶۲). در اوروک مجمع معبد به طور معمول متشکل از «بابلی‌ها و اوروکی‌ها» گفته می‌شد که گروه اول خانواده‌های دارای مناصب دینی با اصالت بابلی بودند. آن‌ها در سراسر قرن ششم پیش از میلاد، تا آنجا که شواهد به ما اجازه می‌دهند، در اوروک حضور داشتند، اما همیشه یک گروه متمایز باقی ماندند و کاملاً در نخبگان محلی ادغام نشدند (Jursa, ۲۰۱۰: ۷۲).

این گروه که غالباً به عنوان «بابلی‌ها و اوروکی‌ها» شناخته می‌شدند، از لحاظ اجتماعی و اقتصادی کنترل معابد را در دست داشتند و حتی دربار در دوره‌های مختلف مجبور به مذاکره با آن‌ها بود. (Ibid) بر اساس نظر داندامايف، این اصطلاح معادل بابلی «شهروند» بوده که شاید بتوان آن را «مرد با تربیت خوب» ترجمه کرد و در تقابل با مفهوم بردگی قرار می‌گرفت (نک Dandamaev, ۱۹۸۸). اگرچه وضعیت حقوقی دقیق مار بانی‌ها روشن نیست، اما آن‌ها احتمالاً با حق مشارکت در مجامع اجتماعی از سایر افراد آزاد متمایز می‌شدند (Jursa, ۲۰۱۰: ۵۷-۵۸). این نخبگان شهری، به‌ویژه روحانیان، شوراهای شهری را تشکیل می‌دادند که در قرن هفتم و زمان ضعف قدرت مرکزی به اوج قدرت رسیدند و توانایی نمایندگی شهرها در برابر قدرت‌های خارجی را داشتند (Nielsen, ۲۰۰۸: ۳۹۹; Barjamovic, ۲۰۰۴: ۶۵f.). در قرن‌های هشتم و هفتم، شهرهای بابلی عملاً شهر-دولت‌های نیمه مستقلی بودند که توسط ماربانی‌ها (نوعی الیگارشی) اداره می‌شدند، اما از قرن ششم با تقویت جایگاه شاه، نقش سیاسی مستقل آن‌ها در ساختار شاهی بابل نو و شاهنشاهی هخامنشی حذف شد، هرچند قدرت اجتماعی و اقتصادی‌شان از طریق معابد محفوظ ماند (Jursa, ۲۰۱۰: ۵۹).

مستندات مربوط به سایر خانواده‌های خصوصی از اوروک نیز ارتباطات روشنی با بابل نشان می‌دهد. بسیاری از الواح بایگانی ریم-آنو در بابل نوشته شده‌اند (AnOr ۸, ۳; BIN ۲, ۱۳۱; YBC ۳۷۴۷)، همانطور که الواح بایگانی‌های نور-سین و سین-لقی-اونینی نیز چنین هستند (Jursa, ۲۰۱۰: ۷۲-۷۳). یکی از شخصیت‌های اصلی بایگانی سین-لقی-اونینی به تجارت کالاهای کشاورزی با هدف فروش غلات جنوبی در بابل می‌پرداخت (Jursa and Payne, ۲۰۰۵: ۱۲۵). از طرف دیگر، معبد اساگیلا به عنوان معبد اصلی بابل، جایگاهی محوری در نظام دینی-اداری حکومت بابل نو داشت. متون به جا مانده نشان می‌دهد که این معبد نفوذی قابل توجه بر سایر معابد بزرگ بابل اعمال می‌کرد. نامه ۴۸+۱۵۳، OIP ۱۲۲ از معبد اِآنا به روشنی این موضوع را تأیید می‌کند: شتمو یعنی مدیر معبد اوروک نباید در برابر شتموی اساگیلا مانع‌تراشی کند (Jursa, ۲۰۱۰: ۶۸). این نفوذ نه تنها در امور دینی بلکه در جنبه‌های عملی و روزمره اداره معابد نیز قابل مشاهده است. متن BM ۶۳۵۷۰ (+) BM ۶۸۷۷۷ از بایگانی معبد اِبتَر، تحویل دسته‌های نی توسط «نمایندگان شاهی» (قییو) معابد مختلف از جمله ازیدا در بورسیپا، اساگیلا، امسلم (Emeslam) در کوتا و انکیکوگا (Eankikuga) در اور را ثبت کرده است (MacGinnis, ۱۹۹۳; ۲۰۰۶). این متن نشان‌دهنده ارتباط و وابستگی متقابل معابد اصلی بابل و تأثیرات

عملی آن است. به طور مشابه، BM ۴۲۴۴۶+ از بایگانی شنگو-شمش A نشان می‌دهد که اساگیلا متعهد شده بود تا به طور منظم خرمای دیلمون را که از سرزمین دریا از طریق اریدو دریافت می‌کرد، به معبد اِبتر تحویل دهد. این نمونه‌ای روشن از همکاری نهادی در سراسر بابل است (Jursa, ۲۰۱۰: ۶۸).

یکی از مهم‌ترین وظایف معبد اساگیلا، مالیات‌گیری از درآمد کشاورزی معابد دیگر بود. دو متن به روشنی، مالیاتی ۳.۳۳ درصدی بر درآمد معبد را نشان می‌دهند که به عنوان «جیره» *bēl pīhāti* (حاکم) اساگیلا تعیین شده بود (YBC ۴۱۶۴; AnOr ۸, ۶۳). این موارد، مستندات صریح از مالیات بر درآمد کشاورزی نهادی هستند که به اساگیلا تعلق داشت و در جاهای دیگر به عنوان کوروماتو (*kurummatu*)، کیصر اسیتی (*kisir esitti*) و بلاطو آنا بل (*balātu ana Bēl*) به آن اشاره شده است (Van Driel, ۲۰۰۲: ۱۷۲-۱۷۵).

پیش از اصلاحات اوایل شاهی نبوناید، این مالیات نه توسط بل پختی اساگیلا، بلکه توسط *en.nam*^{۱۰} «فرماندار» جمع‌آوری می‌شد. این مقام رسمی نیز در بابل مستقر بود؛ مالیات به آنجا حمل و در انبارهای شاهی ذخیره می‌شد و برای تأمین کارکنان دربار مصرف می‌گردید. مالیات‌های مشابهی در منابع سیپار نیز ذکر شده که به بخشی از محصول زمین‌های نهادی اشاره دارد که به فرماندار (بل پختی) پرداخت می‌شد (Jursa, ۲۰۱۰: ۶۹). این مالیات در اواسط شاهی نبوناید در «فرمان بلشصر» نیز ذکر شده (Van Driel, ۲۰۰۲: ۱۶۶-۱۷۰)، اما جمع‌آوری آن بسیار زودتر، در دوران شاهی نبوپولصر آغاز شده بود (Da Riva, ۲۰۰۲: ۷۳-۷۴). مقادیر بسیار زیادی از مواد غذایی اصلی (یا مبالغ معادل آن) از این طریق به بابل آورده می‌شد. بدیهی است که در دوره‌ای که اساگیلا مدیریت جمع‌آوری مالیات را بر عهده داشت، شاه و دستگاه اداری او نهایتاً از آن بهره‌مند می‌شدند؛ معبد قطعاً نمی‌توانست به طور مستقل از این درآمد استفاده کند (Jursa, ۲۰۱۰: ۷۰).

یکی از مهم‌ترین پیوندها بین اساگیلا و دو معبد دیگر مربوط به کارکنان معابد است. چندین خانواده مهم در سیپار اصالتاً از بابل بودند و گاهی هم در اساگیلا و هم در اِبتر دارای مناصب دینی بودند. نمونه شناخته‌شده‌تر، خانواده مردوک-رمانی پسر صاحبیت-گینی، صاحب منصب دینی، کاتب معبد و کارآفرین است. فعالیت‌های وی از سال ۲ کمبوجیه تا سال ۱۲۹م داریوش مستند شده است. به نظر می‌رسد یکی از اجداد او در طول شاهی نبوکدنصر به سیپار مهاجرت کرد، اما خانواده همیشه ارتباط خود را با بابل حفظ کرد (Ibid: ۷۲).

مورد خانواده شا-نشیشو، که به نظر می‌رسد در دوران شاهی نبوناید به سیپار آمده‌اند، مشابه است. متعاقباً، برخی از آن‌ها ابتدا در اِبتر، سپس در اساگیلا و احتمالاً در ازیدا و حتی به عنوان فرماندار بابل مناصب بسیار بالایی را به

دست آوردند (Jursa, ۲۰۰۷: ۷۶-۷۷; Bongenaar, ۱۹۹۷: ۴۷۵-۴۷۰). متنی منفرد از دوران شاهی نبوناید نشان می‌دهد که جامعه خانواده‌های بابلی ساکن در سیپار به دلیل اصل و نسب خود و شاید هم به دلیل تعهداتشان در قبال دستگاه اداری شاهی، همچنان از مردم محلی متمایز دیده می‌شدند (Jursa ۲۰۱۰: ۷۲).

خانواده‌های بابلی با گسترش نفوذ خود در معابد محلی شهرهای دیگر مانند سیپار و اوروک، شبکه‌ای از وفاداران به مرکز در سراسر حکومت بابل ایجاد کردند که در دوره بابل نو استراتژی موفق‌تری برای کنترل و یکپارچه‌سازی قلمرو محسوب می‌شد، اما در دوران هخامنشی این امر به چالشی بزرگ برای حکومت هخامنشی تبدیل گردید. این تمرکز قدرت اقتصادی-دینی در دست نخبگان بابلی که حول محور معبد اساگیلا شکل گرفته بود، پس از انتقال مرکز ثقل سیاسی و اقتصادی شاهنشاهی از بابل به فلات ایران، موجب نارضایتی عمیق در میان آن‌ها شد. نخبگان بابلی که دهه‌ها در کانون قدرت قرار داشتند، با استفاده از نفوذ خود در معابد مختلف، شبکه‌های گسترده اقتصادی، و مشروعیت دینی، توانستند منابع قابل توجهی را برای مقاومت در برابر حاکمیت هخامنشیان بسیج کنند و احتمالاً همین تمرکز قدرت، یکی از عوامل اصلی شورش‌های بابل علیه داریوش اول و خشایارشا بوده است که در آن معبد اساگیلا و سایر معابد بزرگ نقشی محوری در تأمین مالی و مشروعیت‌بخشی به شورشیان ایفا کردند.

بحران و شورش‌ها در سال ۴۸۴ پیش از میلاد، چند ماه پس از نوشته شدن نامه‌هایی رخ داد که از نگه داشتن حقوق روحانیان توسط مقامات شاهی شکایت داشتند. نامه‌هایی از بورسیا که کمی قبل از سال ۴۸۴ پیش از میلاد نوشته شده‌اند، فضای نگران و حتی وحشت‌زده‌ای را در شهر نشان می‌دهند، زمانی که خانواده‌های روحانی فهمیدند درآمد مناصب معبدشان بدون هیچ توضیحی توسط مقامات دولتی قطع شده است (Jursa, ۲۰۱۳: ۱۱-۲۳). متون مورد نظر چند نامه هستند که تاکنون عمدتاً نادیده گرفته شده یا منتشر نشده‌اند و می‌توان آن‌ها را به بایگانی خانواده ایلشو-ابوشو از بورسیا نسبت داد (Ibid).

این پرونده به دو بخش تقسیم می‌شود: پرونده ریموت-بل (Rēmūt-Bēl)، پسر ایدین-نبو (Iddin-Nabû) از خاندان ایلشو-ابوشو (Ilšu-ibuššu)، و پرونده برده ریموت-بل، به نام بلاطو (Balātu). این دو پرونده در مجموع دوره‌ای از سال هفتم داریوش تا سال دوم خشایارشا را پوشش می‌دهند (Jursa ۲۰۰۵: ۸۸-۸۹)، این نامه‌ها مربوط به بحران مالی و اداری است که در سال ۴۸۴ پیش از میلاد روحانیان بورسیا با آن مواجه شدند.

دو نامه نخست از بل-ایدین (Bēl-iddin) و رئیسندو (Rē'indu) خطاب به ریموت-بل نوشته شده‌اند که نشان‌دهنده روابط خانوادگی نزدیک و نگرانی‌های مشترک است (AfO ۱۹, ۸۲, no. ۳۶, HSM ۱۸۹۹.۲.۲۶۲). بل-ایدین که احتمالاً پسر

ارشد ریموت-بل بوده (Jursa, ۲۰۱۳:۱۵) و ریندو که احتمالاً همسر یا خواهر ریموت-بل بوده است. هر دو در نامه‌هایشان علاوه بر احوال‌پرسی، به مسائل مالی مربوط به پیشکش‌های دینی و درآمد‌های معبد اشاره می‌کنند. ریندو در نامه خود صراحتاً از عدم توانایی در تصمیم‌گیری درباره‌ی گوسفندان پیشکش شده به خدایان سوتیتو (صفت ایشتار) و مردوک یاد می‌کند (Ibid.).

نامه‌های سوم و چهارم (OECT ۱۲ A ۱۸۲, BM ۸۷۳۱۳) ماهیت رسمی‌تر داشته و به سفرهای برخی اهالی بورسیپا به شوش مربوط است. نامه سوم از نبو-اخه-ایدین (Nabû-ahhē-iddin) نشان می‌دهد که ریموت-بل در شوش حضور داشته و با فرستادگان دربار در ارتباط بوده است (Jursa, ۲۰۱۳:۱۵). نامه چهارم که شامل دو بخش از اخه‌مایا (Ahhēmāya) و بلاطو است، بر اهمیت گزارش‌دهی و ارتباطات اداری تأکید دارد و نشان می‌دهد که این سفرها بخشی از تلاش‌های سازمان‌یافته برای نمایندگی منافع اهالی بورسیپا در دربار هخامنشی بوده است (Waerzeggers ۲۰۰۵: ۳۶۲;) (۴۳۷: ۲۰۱۰). مهم‌ترین نامه‌ها شامل این دو سند مهم می‌شوند:

نامه شماره پنج:

OECT ۱۲, C ۶

نامه‌ای از ریندو به ریموت-بل، برادرم. باشد که نانایا (Nanaya) و سوتیتو^۱ برادرم را سلامت و تندرست نگه دارند. در پناه خدایان من خوب هستم. همچنین بل-ایدین، برادرانش، خواهرانش و تمام خانه در سلامت هستند. باید بدانی: تمام درآمد‌های سستی و جیره‌های اهالی بورسیپا نگه داشته شده و (مردم می‌گویند): ببینیم آیا می‌توانم حتی یک سوم یک [...] به دست آورم. با این حال، درآمد تَکسو (Takassu) متوقف نشده است و مردم می‌گویند: اگر تو با (...- فلان مقام) صحبت کرده بودی، ۱۶ (نفر) یک سوم درآمد ... گوشت را دریافت کردند. (شکستگی؛ کلمات نامرتب در پشت [سند])

در نامه شماره ۵، ریندو به ریموت-بل خبر می‌دهد که مقرری (prebend) اهالی بورسیپا نگه داشته شده است، و این امر برای روحانیون اهل بورسیپا بسیار شوکه‌کننده است. او اضافه می‌کند که مردم از کاهش درآمد ناراضی‌اند. احتمالاً پرداخت‌ها کاهش یافته اما کاملاً متوقف نشده است. ریندو پیشنهاد می‌دهد که ریموت-بل با مراجعه به یک مقام شاهی، شاید یک حسابدار، اوضاع را بهبود بخشد.

در نامه شماره ۶، که احتمالاً از طرف فردی با رتبه بالاتر به ریموت-بل ارسال شده، همین موضوع پیگیری می‌شود. فرستنده شکایت می‌کند که ریموت-بل در هنگام حضور او در شوش ارتباطات قدرتمند با مقامات دولتی نداشته و نتوانسته مشکل را حل کند. سپس به بحران ایجاد شده در معبد اشاره می‌کند: «مقام مسئول صندوق پول درآمد ناشی مقرر (prebend) همه را نگه داشته، فقط سهم تو را نگه نداشته است». در این نامه اصطلاح «ša muhhi quppi» یعنی کسی که مسئول صندوق پول است و به نظر می‌رسد مقام شاهی عالی‌رتبه‌ای باشد (Jursa ۲۰۱۳: ۹). شواهد این مقام در معبد بورسیپا نادر است اما حضور او در اسناد معابد اوروک و سیپار ثبت شده است (Bongenaar ۱۹۹۷: ۱۰۴ & ۶۸۰ and ۲۶۱: ۲۰۱۰ Waerzeggers). فرستنده اضافه می‌کند که هر پرداختی که به ریموت-بل انجام شود، بعداً توسط «ša muhhi quppi» به صورت پول بازپس گرفته خواهد شد. او به ریموت-بل توصیه می‌کند که از موقعیت «ša muhhi quppi» در شوش استفاده کند و با مقام شاهی دیدار کند تا از منافع روحانیان دفاع کند، همانطور که شخصی به نام در ریندو نامه شماره ۵ پیشنهاد کرده بود (Jursa, ۲۰۱۳: ۲۳).

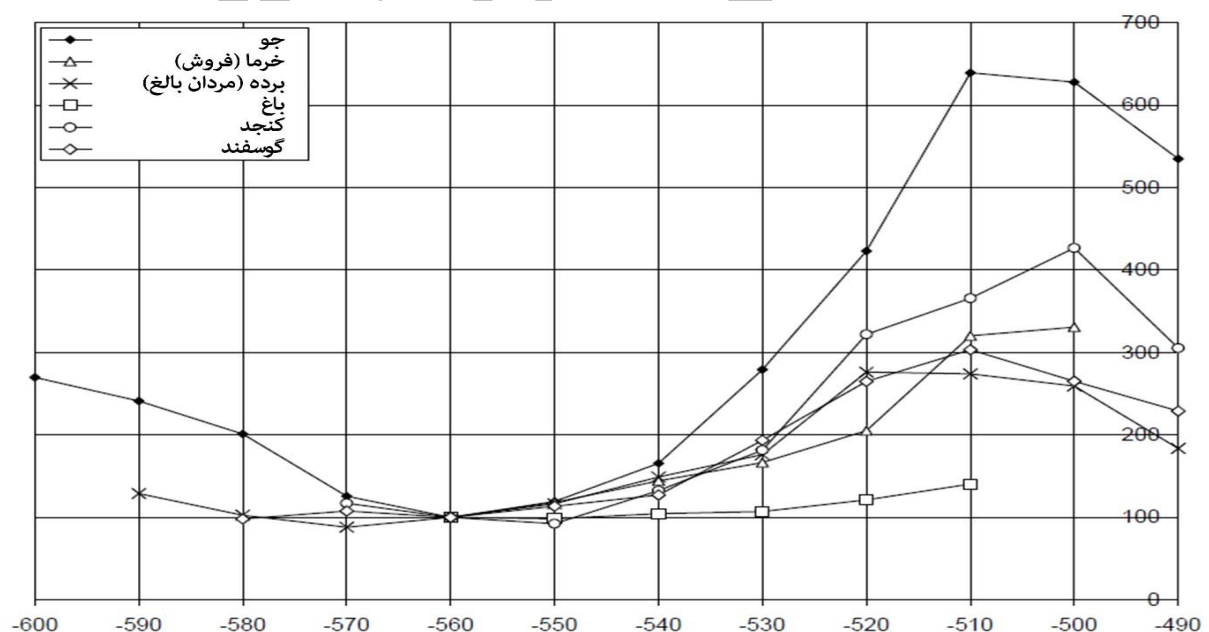
این نامه‌ها در زمینه‌ای شکل گرفته‌اند که بزرگان بورسیپایی در دربار هخامنشیان در شوش حضور داشتند، هدایای خود را تقدیم می‌کردند، مالیات می‌پرداختند و به نظر می‌رسد که در برخی موارد رشوه نیز می‌دادند تا منافع معبد و جامعه خود را پیش ببرند. این نامه‌ها به احتمال زیاد مربوط به دوره زمانی کوتاهی بین پایان دوران داریوش و آغاز شورش‌های بابلی علیه خشایارشا در سال دوم او هستند. ممکن است کل مجموعه حول سفر مستند ریموت-بل به شوش متمرکز باشد که از پایان سال اول خشایارشا تا چند ماه اول سال دوم طول کشید. نامه‌های شماره ۵ و ۶ اهمیت ویژه‌ای دارند، زیرا نشان می‌دهند که در یکی از مقاطع آخرین سال‌های پیش از شورش‌ها، پرداخت‌های جیره‌خواری در ازیدا به دستور یک مقام شاهی قطع یا به شدت کاهش یافته بود (Ibid). این وضعیت نشان‌دهنده بحران در سازماندهی آیین معبد و تأثیر آن بر رفاه اقتصادی روحانیان بود. حتی اگر این کاهش پرداخت‌ها موقتی بوده باشد، این تغییرات نشان‌دهنده تلاش شاهی برای کنترل بیشتر ثروت معابد است که ممکن بود به نارضایتی روحانیان و نهادهای شهری بورسیپا منجر شود.

این دخالت ناخوشایند توسط مقامات شاهنشاهی می‌تواند احساسات ضد هخامنشی را در میان روحانیان بورسیپا، که تعداد زیادی از ایشان بعداً به شورش پیوستند، برانگیخته باشد. هنوز مشخص نیست که آیا وقایع بورسیپا بخشی از یک سیاست گسترده‌تر بوده است یا خیر. این حقیقت بی‌تردید در تشدید نارضایتی اشراف بورسیپا که متعاقباً از شورش‌ها حمایت نمودند، نقشی اساسی ایفا کرد. اسناد موجود در سیپار انگیزه‌های کنشگران وقایع سال ۴۸۴ پیش از میلاد نشان نمی‌دهند، و مدارک در دسترس دلالتی بر تهدید بنیان‌های مالی آیین‌های سیپار ندارند، آن‌گونه که ظاهراً در بورسیپا رخ

داده بود. دست کم تا نیمه نخستین سال شاهی خشایارشا، پرداخت‌های مرتبط با مناسک آیینی کاهش نیافته بود (BM ۲۰۱۸: Jursa ۷۹۵۳۹ = ۶۴).

یورسا استدلال کرده که فشارهای مالیاتی فزاینده و بهره‌برداری بیش از حد از منابع بابل، خاصه از زمان داریوش یکم، به نارضایتی از حکومت هخامنشی و شورش سال ۴۸۴ پیش از میلاد منجر شد (Jursa ۲۰۰۷, ۹۰-۹۱ and ۲۰۰۹, ۲۶۶). او معتقد است معبد اِیتر و روحانیانش تحت تأثیر همان نیروهایی بودند که نخبگان بابلی را به طغیان کشاند. افزایش شدید قیمت‌ها از دهه دوم فرمانروایی داریوش یکم، فشارهای مالیاتی روزافزون، و احتمال بدهکاری یا از دست دادن منصب کهنات، زمینه نارضایتی عمومی و در نهایت شورش علیه حاکمیت هخامنشی را فراهم آورد (Jursa, ۲۰۱۸, نک).

اما تعمیم افزایش قیمت‌های دهه دوم شاهی داریوش به سال‌های پایانی حکومت او چندان صحیح نیست. شواهد نشان می‌دهد قیمت جو و خرما در سال‌های پایانی حکومت داریوش به شدت پایین‌تر بوده است. جدول قیمت‌های جو در ده سال پایانی داریوش یکم این کاهش را تأیید می‌کند. مطالعات آماری نشان می‌دهد نه تنها افزایش قیمتی نداشته‌ایم بلکه کاهش قیمت‌ها نیز رخ داده است. بنابراین علل شورش علیه خشایارشا را باید در عوامل دیگری جستجو کرد که احتمالاً بیشتر جنبه سیاسی و اداری داشته‌اند.

جدول قیمت‌های جو در ده سال پایانی حکومت داریوش یکم (نک ۲۰۱۰ Jursa)

مکاتبات نشان می‌دهد نظام جیره‌خواری معابد تغییرات اساسی را تجربه می‌کرد. مداخله مستقیم مقامات هخامنشی، به ویژه «ša muḫḫi quppi» (مسئول صندوق)، در امور مالی معابد مشهود است. اما این تغییرات برخلاف دیدگاه‌های سنتی، تدریجی و نظاممند بود، نه خشونت‌آمیز و ناگهانی (Jursa, ۲۰۱۳:۲۴). در معبد اَبَر سیپار نیز آشفتگی‌هایی وجود داشت: بین سال بیست و نهم داریوش تا زمان شورش‌ها، سه شخص مختلف به مقام کاهن اعظم سیپار منصوب شدند (Waerzeggers, ۲۰۱۴:۱۳۲).

۳. اسناد همزمان با شورش‌ها

شورش‌هایی در شهرهای بابل شمالی رخ داد. نخبگان شهری ابتدا از بیل-شیمانی که تنها چند روز شاهی کرد، حمایت کردند. پس از او، شمش-اریبا به مدت حدود سه ماه حکومت کرد. هر دو این افراد خود را پسران نبوناید، آخرین شاه بابلی، معرفی می‌کردند تا مشروعیت سنتی کسب کنند (۱۷۲-۱۵۱: ۲۰۰۳/۰۴: Waerzeggers). سوال مهمی که پیش می‌آید این است که آیا این شورش‌ها ربط مستقیمی به معابد بابلی دارند یا نه؟ در کتیبه بیستون (رو نوشت اکدی) آن آمده که نیدینتی-بل با عنوان شاهی نبوکدنصر سوم (Nīdintu-Bēl (Nebuchadnezzar III)، یکی از رهبران شورش، صاحب مقام zakakku بود که منصبی مهم در امور معابد به شمار می‌رفت (DB.۲:۲۹-۳۲=۱۱۲: Kleber, ۲۰۱۹). این مساله نشان می‌دهد که احتمالاً معابد در شورش‌های زمان داریوش یکم دست داشته‌اند. اما شواهدی از تسویه حساب احتمالی با معابد بابلی در دوره شاهی داریوش یکم نداریم. شش سند حقوقی از دوران این دو شورش داریم (BM ۸۷۳۵۷, LP) BM ۹۶۴۱۴, BN ۲۲۰۷۲, BM ۹۴۸۷۸, BM ۲۵۸۹۷ (۱۷۱۸). اما دو سند به شواهدی از دخالت هخامنشیان در امور معابد و همراهی معابد با شورشیان به دست می‌دهد (BM ۲۲۰۷۲, BM ۹۶۴۱۴).

BM ۹۶۴۱۴ = AfO ۵۰, ۱۶۵-۱۶۶^۲

مقدار مشخصی خرما، تحت عنوان پَپسو (یعنی مقرری وابستگان معبد)، به اندازه یک وعده غذای خداوند نبو در روز هفتم ماه نیسانو (ماه اول سال)، متعلق به سال اول خشایارشا، مقرری (آقای) نبو-ایتانو پسر تبّیا، نوه کیدین-سین، [...] از شَدینو، پسر بلسو:

(به موجب این سند) نبو-ایتانو (خرما) را از (آقای) شَدینو دریافت کرده است.

در سطرهای ۹ تا ۱۲ که شکستگی دارد نام دو شاهد ذکر شده. در سطر ۱۲ و ۱۳ نام کاتب آمده: ریموت، پسر بلاطو، نوه کودورانو. سطر ۱۴ تا ۱۶ محل وقوع و تاریخ قرارداد: شهر بورسپا، روز ۲۴ ماه اولولو (ماه ششم سال)، سال جلوس شمش اریبا، شاه بابل، شاه سرزمین‌ها.

مقرری (prebend) بخشی از درآمد معبد است که به عنوان حقوق یا مقرری به روحانی داده می شود. ملک یا موقوفه‌ای که این درآمد از آن حاصل می شود نیز در انگلیسی پربند (prebend) نامیده می شود. معادل اکدی آن ایسکو (isqu) است که تحت‌اللفظی یعنی سهم و قسمت؛ و بیل ایسکو (bēl isqu) یعنی مالک ایسکو به صاحب منصب معبد گفته می شود که به موجب تصدی مقام حق دریافت مقرری دارد (CAD I-J, ۲۰۲). واژه اکدی پَپسو (pappasu) یعنی مقرری و حقوق که به حقوق بگیران وابسته معبد پرداخت می شود (CAD P, ۱۱۱).

ورسخرس اشاره می کند که این سند «اولین متنی است که به وضوح نقطه زمانی مشخصی را برای شورش شمش-اریبا نشان می دهد (Waerzeggers, ۲۰۰۳/۲۰۰۴:۱۶۵)». «این سند مربوط به روز ۲۴ ماه ششم سال جلوس شمش-اریبا است و پرداخت پَپسو (درآمد روحانیان) برای تهیه وعده غذای نذری در معبد ازیدا بوریسیا را ثبت کرده است. فرمول تاریخ‌گذاری در سند به «روز هفتم ماه اول، نذر سال اول خشایارشا» اشاره دارد که عبارت‌پردازی ناهموار آن ابهامی ایجاد می کند (Waerzeggers, ۲۰۰۳/۲۰۰۴:۱۶۵).

سند BM ۹۶۴۱۴ احتمالاً شاهد مهمی بر مشارکت معابد در شورش‌های بابلی علیه خشایارشا است. تناقض زمانی در این سند معنادار است: چرا سندی که به پرداخت نذری در سال اول خشایارشا اشاره می کند، در زمان شورش و تحت حاکمیت شمش-اریبا تنظیم شود؟ منطقی‌ترین تفسیر این است که این پرداخت، تسویه حساب جیره عقب‌افتاده روحانیانی است که پیش‌تر توسط مقامات خشایارشا قطع شده بود. شواهد متعددی از قطع یا کاهش پرداخت‌های جیره‌خواری روحانیان در اواخر دوران داریوش یکم و اوایل شاهی خشایارشا وجود دارد. نامه‌های بوریسیا نشان می‌دهند مقامات شاهی درآمد روحانیان را نگه داشته بودند. بنابراین، متن BM ۹۶۴۱۴ می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که یکی از اقدامات رهبران شورشی، پرداخت حقوق معوق روحانیون بوده - اقدامی برای جلب حمایت معابد. این فرضیه با متن BM ۲۲۰۷۲ که به اعزام نیروهای معابد به اوپیس (برخلاف روال معمول دوره هخامنشیان) اشاره می‌کند، تقویت می‌شود.

متن BM ۲۲۰۷۲ = AfO ۵۰, ۱۶۵-۱۶۶

نیدیتو، پسر نبو-ایتانو از خانواده کیدین-[سین] به جای نبو-آها-ایتانو، پسر باسیا از خانواده شپه-ایلیا، برای خدمت اوراشو (سربازان) که به عهده نبو-آها-[ناخوانا]، شتمو (مدیر اصلی) معبد ازیدا است، به اوپیس خواهد رفت. او به جای نبو-آها-ایتانو، همانند اوراشو بوریسیا نگهداری خواهد داد. شدینو به نیدیتو (Nidintû) طبق رسم معمول بین بل-قشتی بوریسیا دستمزد پرداخت خواهد کرد. نیدیتو مبلغ ۵ [...] از شدینو (Šaddinnu) دریافت کرده است. نبو-

ایتانو (Nabû-ittannu)، پسر زرشونو (Zēršunu) [از خانواده کیدین-سین] ضمانت نیدیتو، پسرش را به عهده می‌گیرد. شاهدان: نبو-موکین-زری/کیدین [نو-نبو]/کیدین-سین، مردوک-شوما-اوصور/آراد-تشمیتو/کودوررانو، سوقایا/شمش-موکین-اپلی/آررتو، بل-آسوا/ناخوانا]-آهی (یا: اوصور)/آترو، نورئا/بل-ایدین/آ-ایلو-تانبانی، بالاتو/نبو-ایتان کاتب: بل-کاسیر/رموت (ناخوانا) بورسیپا، روز ۲۴ام ماه تشریتو (هفتم) از سال جلوس شمش-اریبا، شاه بابل.

ویژگی قابل توجه سند BM ۲۲۰۷۲ ذکر اوپیس در خط ۴ است. در حالی که سربازان و نیروی کار در دوران داریوش یکم به سمت ایلام و شوش اعزام می‌شدند، این سند از زمان شورش شمش-اریبا به مأموریتی به اوپیس اشاره می‌کند، هیچ سند دیگری دربارهٔ بسیج نیروی کار اجباری وجود ندارد که به مقصدی غیر از ایلام یا شوش اشاره کند. سند BM ۲۲۰۷۲ در زمانی بسیار خاص نوشته شده که می‌تواند معنادار باشد. هخامنشیان از طریق نظام خدماتی که به عنوان مالیات معابد مطالبه می‌شد ثروت و نیروی انسانی را از بابل به سمت مراکز سیاسی در سمت شرق شاهنشاهی روانه می‌کردند. آیا ممکن است که شورشیان بابل به رهبری شمش-اریبا از این نظام برای پشتیبانی از اقدام نظامی علیه هخامنشیان در منطقه اوپیس بهره گرفته باشند؟ آیا این سند در واقع سندی از مشارکت معابد در شورش شمش-اریبا است (۱۶۸: Waerzeggers, ۲۰۰۳/۲۰۰۴)؟ و رسخرس به این سوال به صراحت پاسخ نمی‌دهد اما می‌توان شواهد دیگری ارائه کرد که نشان می‌دهد محل اعزام این افراد همان محلی بود که در زمان کورش دوم سپاه هخامنشی با سربازان نونایید جنگیده بودند (بادامچی ۱۳۹۲: ۳۰):

در ماه تشریتو (اکتبر ۵۳۹ پیش از میلاد)، هنگامی که کورش با سپاه آکد در اوپیس، در کنار دجله جنگید، سربازان آکد عقب‌نشینی کردند. او (کورش) غنمیت گرفت و مردم/سربازان (اکد) را مغلوب کرد (Chronicle of Nabonidus, I, ۱۲-۲۰).

به نظر می‌رسد که حتی داریوش یکم نیز زمانی که در ماد بود و خبر شورش بابل را شنیده بود نیز از همین مسیر به بابل لشکر کشیده باشد چراکه مسیر ورودی ماد به بابل از اوپیس عبور می‌کرده است:

داریوش شاه گوید: پس از آنکه گئوماته مغ را کشتم (در ماد)، همچنین مردی بابلی ندیتته‌بیره نام، پسر آئیره در بابل سربرآورد (DB: I: ۷۲-۸۱) سپس من به سوی بابل رهسپار شدم (DB: I: ۸۳)

با توجه به موقعیت راهبردی اوپیس از لحاظ جغرافیایی، می‌توانسته محل احتمالی نبرد سپاه هخامنشی با شورشیان باشد.

توالی رویدادها در سال ۴۸۴ پیش از میلاد را می‌توان از متون بایگانی نوشته شده در طول شورش‌ها بازسازی کرد (نک Waerzeggers, ۲۰۰۳/۲۰۰۴). این متون برای تعیین گاهشماری شورش‌ها مفیدند زیرا رویه اسناد رسمی بابلی نام شهر، روز، ماه و سال شاه حاکم را اضافه می‌کرد. (Ibid)

برای تعیین دوره دقیق شورش‌ها، اونگناد نخستین گام را برداشت و اواخر شاهی داریوش یکم یا اوایل شاهی خشایارشا را پیشنهاد کرد. (Ungnad, ۱۹۰۷: ۴۶۶-۴۶۷) سان نیکولو تاریخ شورش بل-شیمانی را در سال دوم خشایارشا تعیین کرد. (San Nicolò, ۱۹۳۴: ۳۳۶) بریان شورش شمش-اریبا را در سال ششم خشایارشا قرار داد (Briant, ۱۹۹۲: ۱۳)، اما ورسخرس زمان هر دو شورش را در سال ۴۸۴ پیش از میلاد تعیین کرد (نک Waerzeggers, ۲۰۰۳/۲۰۰۴) که توسط اولسنر تأیید شد (نک Oelsner, ۲۰۰۷).

۴. اسناد معابد پس از شورش‌ها

در نتیجه واکنش هخامنشیان اسناد میخی پس از سال دوم خشایارشا به طور قابل توجهی کاهش یافت که نشان‌دهنده تغییرات عمیق در بابل است، و تحولات اوروک نمونه بارز این واکنش محسوب می‌شود (Beaulieu, ۲۰۱۸: ۱۸۹). پس از سرکوب شورش‌های سال ۴۸۴ پیش از میلاد، خانواده‌های با نفوذ اوروک که اصالتاً از بابل بودند از اسناد ناپدید شدند و احتمالاً از شهر رانده شدند، خانه‌های نخبگان در منطقه آنای اوروک متروک شد، و محوطه معبد انا به طور محسوسی رو به زوال گذاشت (Kose, ۲۰۰۱: ۱۶). مهم‌ترین تحول، ارتقای خدای آنو به رأس پانتئون محلی و سازماندهی مجدد مذهب شهری اوروک حول آیین تقریباً انحصاری این خدا بود (Kessler, ۲۰۰۴). این تغییر در الگوهای نامگذاری نیز منعکس شد، به طوری که نام‌های تشکیل شده با خدای آنو جایگزین نام‌هایی شدند که الهه‌های محلی ایشتار، اینانا و نانایا، و خدایان سلسله‌ای بابل مردوک و نبو را گرامی می‌داشتند. کشف و انتشار متون جدید از اوروک در سه دهه گذشته، از جمله بیست و دو سند منتشر شده توسط استولپر در سال ۱۹۹۰ که بیشتر آن‌ها به دوران اردشیر اول یا اردشیر دوم و داریوش دوم تاریخ‌گذاری شده‌اند، امکان درک بهتر گاه‌شماری و پیشینه تاریخی این تحولات را فراهم کرده است (Stolper, ۱۹۹۰: ۵۶۲; Beaulieu, ۲۰۱۷: ۱۸۹). به عنوان مثال می‌توان به این اسامی در متن (NCBT ۶۹۹) اشاره کرد. در این متن نام‌هایی با پیشوند (آنو-اخ-ایتانو) و پسوند (نیدیتو-آنو) خدای آنو ظاهر می‌شوند

(حتی نمی از شاهدان نیز پیشوند یا پسوند خدای آنو دارند) که این روند را می‌توان تا دوران هلنیستی مشاهده کرد (نک: ۲۰۱۳، Hackl).

این الواح الگوهای نامگذاری با برتری آشکار خدای آنو را نشان می‌دهند که بسیار نزدیک‌تر به نام‌های دوره سلوکی هستند تا به نام‌های آرشیو آنا در قرن ششم، و استولپر نتیجه گرفت که برتری آنو در زندگی دینی اوروک باید در اواخر قرن پنجم، حدود ۴۸۵-۴۲۰ پیش از میلاد گسترش یافته باشد (Stolper, ۱۹۹۰). این نتایج توسط آرشیو اوبارو (۴۲۸-۴۱۶ پیش از میلاد) و آرشیو گیمیل-نانایا B (۵۱۰-۴۷۷ پیش از میلاد) تأیید می‌شوند، که آرشیو دوم شامل اسنادی قبل و بعد از شورش‌های ۴۸۴ پیش از میلاد است (Jursa, ۲۰۰۵: ۱۴۹). دو متن از سال‌های ششم و نهم خشایارشا (SBTU ۵) شماره‌های ۲۹۹ و ۳۰۰ (که چند سال پس از شورش‌های بابلی تاریخ‌گذاری شده‌اند، نشان می‌دهند که اگرچه طرفین اصلی معاملات هنوز نام‌های آنو ندارند، اما در میان شاهدان، سه نفر از هفت شاهد در هر متن نام‌های ساخته شده با خداوند آنو دارند (Beaulieu, ۲۰۱۸: ۱۸۹). این تغییر به سمت خدای آنو نشان‌دهنده بازسازی ساختاری در مذهب شهری اوروک و نهادهای آن بود (Ibid).

عنوان makkūr Anu (دارایی آنو) که در دوره سلوکی رایج بود و نشان‌دهنده تبدیل شدن خدای آنو به مالک مفهومی معابد اوروک و املاک آن‌ها است، کاملاً جایگزین عناوین قدیمی‌تر مانند «دارایی ایشتار-اوروک و نانایا» شده بود که در آرشیو آنا در قرن‌های هفتم و ششم یافت می‌شد (Beaulieu, ۲۰۱۸: ۱۹۰). شش متن یافت شده در کوزه گلی که بین سال‌های ۲۴ و ۳۵ اردشیر تاریخ‌گذاری شده‌اند، احتمالاً به اردشیر اول (۴۶۵-۴۲۴) تعلق دارند چراکه یکی از متون (W ۱۹۱۶a) عنوان «شاه پارس، ماد، بابل و سرزمین‌ها» را در آن آمده است که نوآوری خشایارشا بوده و بعد از او به ندرت دیده می‌شود (Beaulieu, ۲۰۱۸: ۱۸۹). در این صورت، آرشیو بین سال‌های ۴۴۱ و ۴۳۰ پیش از میلاد قرار می‌گیرد و متنی که به «دارایی خدای آنو» اشاره می‌کند به سال ۴۳۲ پیش از میلاد تاریخ‌گذاری می‌شود یعنی فقط پنجاه سال پس از سرکوب شورش‌های بابلی توسط خشایارشا (Ibid).

یک سند مهم دیگر به ما اطلاعاتی از جایگزینی خانواده‌های محلی با افراد بابلی در اورک می‌دهد:

YBC ۱۱۶۳۲ = Beaulieu, ۲۰۱۸: ۱۹۳-۱۹۴

[سیص]د و شصت کور جو، جایگزین برای جو [که دارای]ی خدای آنو است، از طریق نمایندگی آنو-موکین-اپلی (Anu-mukīn-apli)، پسر شمش-ایدین (Šamaš-iddin)، [از تبار] هونزو (Hunzû)، شمش-کاصیر (Šamaš-kāšir)، پسر زریا، [از تبار] اکور-زاکیر (Ekur-zākir)، و نیدیتو-آنو، پسر آنو-ایکصور (Anu-ikšur)، از تبار اکور-زاکیر، توسط بل-

ایتانو (Bēl- ittannu)، پسر نو-هیمی، برده تتانو، پسر نپسانو، بدهکار است.

او آن جو، یعنی ۳۶۰ کور، دارایی خدای آنو را، در ماه آیارو در اوروک در کنال شاهی با معیار اندازه‌گیری خدای آنو بازپرداخت خواهد کرد.

[شاهدان ۴۴۴۴۴] آراد- [سین ۴۴۴۴۴] موشزیب- [۴۴۴۴۴] آنو- بلشونو [۴۴۴۴۴] قیشتی- آنو [۴۴۴۴۴] نیدین [تو ۴۴۴۴۴] نانایا [۴۴۴۴۴] نپسانو [۴۴۴۴] تتانو، پسر نپسانو، [و کاتب ۴، پسر] آردیا، از تبار شوماتی است.

[اوروک، ماه] طبتو، روز پنجم، [سال ۴ام اردشی] ر (اول)، شاه سرزمین‌ها.

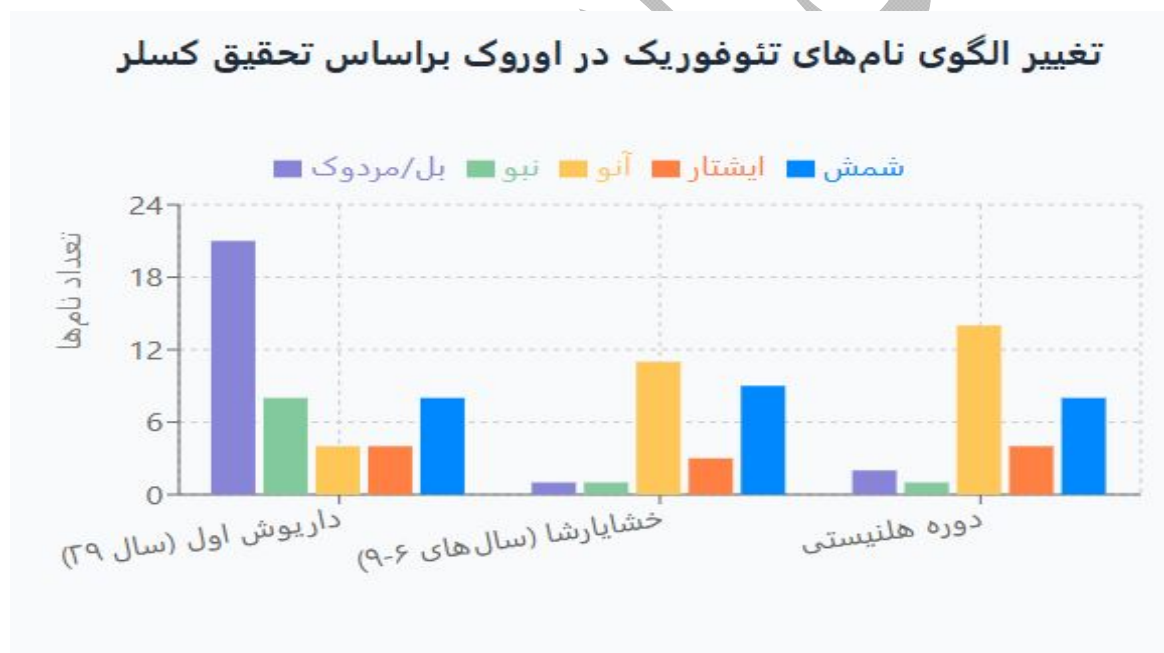
مهم‌ترین نکته این سند این مساله است که سه نماینده خدای آنو در این معامله از خانواده‌های هونزو و اکور-زاکیر هستند. این دو خانواده صاحب نفوذ به نخبگان کوچک و به هم پیوسته اوروک در دوره سلوکی تعلق دارند. آن‌ها رده‌های بالای معبد، از جمله مقام روحانی بزرگ را اداره می‌کردند. هر دو خانواده ریشه‌های کهن‌تر در اوروک داشتند و از قبل در اسناد بابل نو قرن ششم پیش از میلاد مشاهده شده‌اند، که برخی از اعضای آن‌ها به رده‌های بالاتر کارکنان معبد تعلق داشتند (Kümmel, ۱۹۷۹: ۱۳۰-۱۳۱). آن‌ها بر خلاف خانواده‌های با اصالت بابلی شمالی مانند خانواده‌های اگیبی و شیگوا که در آن زمان از اوروک ناپدید شدند و موقعیت رهبری خود را در امور آیینی معبد انا و مدیریت املاک آن از دست دادند، از بحران سال‌های اولیه خشایارشا جان سالم به در بردند. بنابراین، سند (YBC ۱۱۶۳۲) انعکاسی زنده از شرایط جدید حاکم بر بابل هخامنشی در قرن پنجم را به ما ارائه می‌دهد (Beaulieu ۲۰۱۸: ۱۹۳-۱۹۵).

تغییرات عمیقی در ساختار قدرت اوروک در زمان خشایارشا رخ داد که نشان‌دهنده واکنش هدفمند این شاه به شورش‌های بابل بود (Kessler, ۲۰۰۴: ۲۳۷-۲۶۲). پیش از خشایارشا، خانواده‌های قدرتمند بابلی مانند بل-اپلا-أصور، اگیبی و شیگوا بر اداره معبد انا تسلط کامل داشتند و مناصب کلیدی معبد را در اختیار داشتند. این خانواده‌ها به طور انحصاری از نام‌های حاوی خدایان شمال بابل استفاده می‌کردند، الگویی که حتی پس از سال‌ها حضور در اوروک تغییر نکرد و تا پایان شاهی داریوش (حدود ۴۸۶ پیش از میلاد) ادامه داشت (Ibid.).

پس از خشایارشا، این خانواده‌های بابلی از اسناد اوروک ناپدید شدند و جای خود را به خانواده‌های محلی اوروکی مانند اکور-زاکیر، گیمیل-نانا و شانگو-نینورتا دادند که عمدتاً از نام‌های حاوی خدایان محلی اوروک (آنو، ایشتار/اینانا و نانایا) استفاده می‌کردند. کسلر با تحلیل دو سند حقوقی از سال‌های ۶ و ۹ خشایارشا نشان می‌دهد که در این اسناد، از میان ۴۲ نام شخصی، تنها یک نام با عنصر بل وجود دارد، در حالی که نام‌های حاوی آنو فراوان هستند. این تغییر نه به صورت تدریجی بلکه ناگهانی اتفاق می‌افتد و با کاهش اهمیت معبد انا و افزایش اهمیت خدای آنو همراه است.

جایگزینی خانواده‌های بابلی با خانواده‌های محلی اوروک می‌تواند تغییری در توزیع رانت‌های اقتصادی باشد، نه لزوماً تغییری در سیاست‌های دینی. خشایارشا پس از سرکوب شورش‌های بابل، قدرت اقتصادی را از خانواده‌های بابلی که احتمالاً در شورش‌ها نقش داشته‌اند، به خانواده‌های محلی اوروک منتقل کرد که وفاداری بیشتری نشان داده بودند.

براساس منابع تاریخی، سیاست هخامنشیان در قبال معابد بابلی مبتنی بر عدم مداخله در امور دینی و رویکردی عملگرایانه بود. اولسنر اشاره می‌کند که تداوم قابل توجهی در شیوه‌های دینی و کارکرد معابد از دوره بابل نو به دوره هخامنشی وجود داشت (Oelsner ۲۰۰۲: ۵۵-۶۵). یورسا نیز تأکید می‌کند که «این غربال کردن اسناد زمانی رخ داد که دستگاه اداری شاهی پس از سرکوب شورش‌ها خواستار تغییرات اداری شد» و طبقه قدیمی مدیران برکنار شده و افراد جدیدی جایگزین شدند (Jursa, ۲۰۰۷: ۹۱). این سیاست دوگانه - تضعیف قدرت سیاسی روحانیان سستی در کنار حمایت از تداوم سنت‌های دینی - به خشایارشا اجازه داد تا نهادهای دینی را تحت کنترل خود درآورد. در نتیجه این سیاست در آینده با شورش‌های گسترده علیه دولت هخامنشی مواجهه نمی‌شویم.

آرشیو اساگیلا دوره هخامنشی متأخر و اوایل دوران هلنیستی با حدود ۲۸۵ متن امکان بررسی تأثیرات شورش‌های قرن پنجم بر اداره معابد شمال بابل را فراهم می‌کند (Hackl, ۲۰۱۳: ۲۷۲-۲۷۳). پس از سرکوب شورش‌های بابلی در سال ۴۸۴ پیش از میلاد، مناصب مقام شاهی (قیپو) و روحانی بزرگ (شتمو) یا به طور کامل ناپدید شدند یا برای مدت طولانی خالی ماندند، به طوری که تنها دو مورد اشاره به روحانی بزرگ اساگیلا در دوره هخامنشی متأخر وجود دارد (Ibid: ۲۹۵, ۱۷۴-۱۷۵). به جای نظام قبلی، هیئت مدیره‌ای جدید متشکل از کاتبان معبد و نمایندگان اصناف و صاحبان

حرف جایگزین مقامات پیشین شد، و صاحبان حرفه‌های گوناگون درون معبد مجامع صنفی خود را تشکیل دادند و از استقلال بیشتری برخوردار شدند. (Ibid, ۲۹۹-۲۹۵) این تغییرات ساختاری تنها به معبد اساگیلا محدود نبود و سند معبد زبابا در کیش نشان می‌دهد که معابد شمال بابل دست‌کم از زمان اردشیر اول دارای ساختار اداری مشابهی بوده‌اند (Ibid, ۱۷۵) نخبگان شهری بابلی که حامیان اصلی شورشیان بودند از معابد حذف شدند، نظام مقرری که منبع مهم درآمد آن‌ها بود هدف اقدامات تنبیهی قرار گرفت، و فروپاشی نظام خاندان‌های روحانیان و کمبود ناگهانی کارکنان معبد، ادغام افراد خارجی و شکل‌گیری ساختارهای سازمانی جدید را ضروری ساخت (Ibid, ۱۷۷, ۱۸۴-۱۸۵).

۵. سیاست خشایارشا در چارچوب نظم دسترسی محدود

واکنش خشایارشا به شورش‌های بابل در سال ۴۸۴ پیش از میلاد، نمونه بارزی از بازآرایی نظم دسترسی محدود در شاهنشاهی هخامنشی را نشان می‌دهد. شاهنشاهی هخامنشی نمونه کلاسیک دولتی است که در آن دسترسی به سازمان‌های اقتصادی و سیاسی محدود بود، کنترل منابع توسط ائتلافی از نخبگان صورت می‌گرفت، و از رانت‌ها برای حفظ ثبات سیاسی استفاده می‌شد. نظم‌های دسترسی محدود مفهومی است که توسط داگلاس نورث، جان جوزف والیس و بری وینگاست در کتاب «خشونت و نظم‌های اجتماعی» (۲۰۰۹) معرفی شد. این نظریه به عنوان چارچوبی برای درک چگونگی سازماندهی جوامع، کنترل خشونت و توزیع قدرت و منابع در طول تاریخ و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه امروزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نظریه‌پردازان جوامع را به دو دسته تقسیم می‌کنند: نظام دسترسی محدود (یا دولت طبیعی) و نظام دسترسی باز. در نظام دسترسی محدود، ائتلافی از قدرتمندان جامعه (ائتلاف مسلط) با محدود کردن دسترسی به منابع و فعالیت‌های ارزشمند، حداکثر رانت را برای خود تأمین می‌کنند. تحولات در این نظام، همان تحولات در ائتلاف است که می‌تواند ناشی از تغییرات محیطی، به‌هم‌خوردن موازنه قدرت بین اعضای ائتلاف، تلاش برای حذف برخی اعضای فعلی یا فشار قدرتمندان خارج از حلقه فرادستان برای ورود به ائتلاف باشد. در مقابل، در نظام دسترسی باز، دسترسی به منابع و فعالیت‌های ارزشمند برای عموم براساس رقابت آزاد است و نشانه بارز آن، آزادی تشکیل هر نوع سازمان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی توسط آحاد جامعه است. این چارچوب مفهومی، اگرچه عمدتاً نظریه‌ای برای توسعه است، اما به ادعای نویسندگان آن می‌تواند برای تفسیر تاریخ مکتوب بشر نیز به کار گرفته شود (North et al., ۲۰۰۹).

نظم‌های دسترسی محدود، دسترسی به منابع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی به گروه محدودی از نخبگان محدود می‌شود. این نخبگان با ایجاد موانع برای ورود دیگران، انحصارات و امتیازات ویژه‌ای برای خود ایجاد می‌کنند که منجر به تولید

«رانت» (درآمدهای اضافی) می‌شود. توزیع این رانت‌ها بین اعضای ائتلاف نخبگان، انگیزه‌ای برای همکاری آن‌ها و حفظ نظم اجتماعی ایجاد می‌کند.

ویژگی‌های کلیدی نظم‌های دسترسی محدود عبارتند از:

- محدود بودن دسترسی به سازمان‌های اقتصادی و سیاسی
- کنترل منابع توسط ائتلافی از نخبگان
- استفاده از رانت برای ایجاد ثبات سیاسی
- مکانیسم‌های متنوع برای حفظ کنترل (نظام‌های وراثتی، موانع ورود، کنترل منابع و اطلاعات)

معابد بابلی صرفاً نهادهای دینی نبودند، بلکه مراکز اقتصادی قدرتمندی به شمار می‌آمدند که زمین‌های وسیع، انبارهای غله، کارگاه‌های تولیدی و شبکه‌های تجاری گسترده‌ای را مدیریت می‌کردند (Jursa, ۲۰۱۰: ۳۱۶-۴۶۲). تصدی مناصب مهم معبد، مانند دبیر معبد (tupšar Eanna) یا سرپرست صنف نانویان (šapiru)، به معنای دسترسی به منابع اقتصادی قابل توجه و نفوذ سیاسی بود. این معابد به عنوان منابع کلیدی رانت در نظم دسترسی محدود بابل عمل می‌کردند. کنترل آن‌ها در دست خانواده‌های نخبه بابلی قرار داشت که از طریق تصدی مناصب کلیدی، به امتیازات اقتصادی و سیاسی دسترسی داشتند.

شورش‌های بابل در سال ۴۸۴ پیش از میلاد را می‌توان به عنوان چالشی از سوی بخشی از نخبگان بابلی علیه ترتیبات موجود تقسیم رانت در نظر گرفت. دلایل این شورش، چنانکه که در بالا آمده است، می‌تواند ناشی از نارضایتی از موارد زیر بوده باشد: دخالت مستقیم مقامات هخامنشی در امور مالی معابد، کاهش پرداخت‌های مقرری روحانیان در ازیدا به دستور یک مقام شاهی و نگه داشتن درآمد روحانیان توسط مقامات شاهی و تغییرات ساختاری در نظام اقتصادی معابد که همه این موارد منافع خانواده‌های سنتی معابد را تهدید می‌کرد.

پس از سرکوب شورش‌ها، خشایارشا به بازسازی اساسی ائتلاف نخبگان پرداخت. این بازآرایی شامل حذف خانواده‌های نخبه شمال بابل و جایگزینی آن‌ها با خانواده‌های محلی وفادار بود. همانطور که پژوهش کسلر (۲۰۰۴) نشان می‌دهد که در اوروک، خانواده‌های قدرتمند شمال بابل مانند اگیبی، شیگوا و بل-اپلا-أصور که پیش از این کنترل معبد آن‌ها را در دست داشتند، از قدرت حذف شدند و جای خود را به خانواده‌های محلی اوروکی مانند اکور-ذاکیر، گیمیل-نانا و شانگو-نینورتا دادند. این تغییر در ترکیب نخبگان، مصداق بارزی از بازآرایی توزیع رانت در یک نظم دسترسی محدود است. خشایارشا رانت‌ها را از گروهی که به آن‌ها اعتماد نداشت، به گروهی که احتمالاً وفاداری

بیشتری نشان داده بودند، منتقل کرد. تغییر در الگوهای نام‌گذاری و افزایش اهمیت خدای آنو در اوروک را می‌توان نتیجه این بازآرایی قدرت دانست. خانواده‌های محلی اوروکی که اکنون قدرت بیشتری داشتند، طبیعتاً سنت‌های دینی محلی خود را تقویت می‌کردند، در حالی که خانواده‌های بابلی که پیش‌تر سنت‌ها و خدایان بابلی را ترویج می‌کردند، اکنون نفوذ کمتری داشتند..

اقدامات خشایارشا پیامدهای گسترده‌ای داشت که در چارچوب نظریه نظام‌های دسترسی محدود قابل تحلیل است:

۱. تمرکززدایی از قدرت بابل با انتقال رانت‌ها از خانواده‌های شمال بابل به خانواده‌های محلی در شهرهایی مانند اوروک و از بین بردن قدرت اجتماعی خود خانواده‌های صاحب نفوذ با تقسیم مناصب دارای نفوذ معابد بین طبقات صنفی مختلف. به این ترتیب خشایارشا توانست قدرت متمرکز بابل را تضعیف کند.

۲. وابستگی بیشتر نخبگان جدید به حمایت دربار: خشایارشا با انتصاب روحانیان جدید که وفاداری‌شان به شخص شاه و نه به ساختارهای محلی قدرت بود، توانست پیوندهای خطرناک را تضعیف کند. این وابستگی، مطابق با نظریه نورث و همکارانش، ثبات بیشتری به نظم دسترسی محدود می‌بخشد، زیرا انگیزه‌های نخبگان را با منافع حاکم همسو می‌کند.

۳. کاهش استقلال منابع رانت: تغییرات اداری که خشایارشا در معابد ایجاد کرد، استقلال این منابع رانت را کاهش داد و آن‌ها را بیشتر تحت کنترل دربار قرار داد.

به این ترتیب، اقدامات خشایارشا در قبال معابد بابلی را می‌توان نمونه‌ای از مهندسی موفق نظام دسترسی محدود دانست که با بازآرایی دسترسی به رانت‌ها، توانست ثبات سیاسی را بازگرداند و تهدیدات آینده را خنثی کرد. خشایارشا پس از سرکوب شورش‌های بابل در سال ۴۸۴ پیش از میلاد راهبرد توزیع قدرت بین گروه‌های محلی مختلف به کار گرفت. این رویکرد هوشمندانه به جای تمرکز قدرت در دست یک گروه نخبه متحد و قدرتمند، به تقسیم آن میان چندین خانواده محلی وفادار منجر می‌شد.

۶. نتیجه‌گیری:

این پژوهش با بهره‌گیری از نظریه نظم دسترسی محدود، نگاه تازه‌ای به سیاست خشایارشا در قبال معابد بابلی پس از شورش‌های سال ۴۸۴ پیش از میلاد ارائه داده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که خشایارشا، برخلاف تصویر سنتی از یک شاه خشن و تخریب‌گر، سیاستی هوشمندانه و عملگرایانه را دنبال کرد که بر بازآرایی ساختار قدرت

متمرکز بود. شورش‌های بابل در سال ۴۸۴ پیش از میلاد، برخلاف تصورات رایج، عمدتاً ناشی از افزایش قیمت‌ها یا فشارهای اقتصادی نبود، بلکه عوامل اصلی آن دخالت مستقیم مقامات هخامنشی در امور مالی معابد، تغییرات ساختاری در نظام اقتصادی معابد که منافع خانواده‌های سستی را تهدید می‌کرد، و بحران مشروعیت ناشی از کاهش نفوذ نخبگان بابلی در ساختار قدرت شاهنشاهی بود.

معابد بابلی در این شورش‌ها نقش محوری ایفا کردند، به طوری که رهبران شورشی با پرداخت حقوق معوق روحانیان برای جلب حمایت معابد، اعزام نیروهای معابد به اوپیس برای مقابله با سپاه هخامنشی، و استفاده از نفوذ دینی و اجتماعی معابد برای توجیه شورش، توانستند مقاومتی قابل توجه علیه حکومت هخامنشی سازماندهی کنند. واکنش خشایارشا به این شورش‌ها نشان‌دهنده درک عمیق او از ساختار قدرت در بابل بود که در سه محور اصلی تجلی یافت: حفظ ساختارهای دینی و اقتصادی معابد به عنوان منابع مهم رانت، بازآرایی نخبگان از طریق حذف خانواده‌های بابلی شمالی و جایگزینی با خانواده‌های محلی وفادار، و اصلاح نظام اداری معابد بدون آسیب به هویت دینی آن‌ها.

کاربست نظریه نظم دسترسی محدود بر این پژوهش بینش‌های ارزشمندی ارائه داده است که نشان می‌دهد خشایارشا با درک این واقعیت که معابد بابلی منابع کلیدی رانت در شاهنشاهی محسوب می‌شوند، به جای نابودی آن‌ها، رانت‌ها را از خانواده‌های شورشی به گروه‌های وفادار منتقل کرد، و این تغییر اجتماعی در ترکیب نخبگان موجب ثبات بلندمدت در منطقه شد. استراتژی او شامل تمرکززدایی از قدرت از طریق توزیع رانت‌ها میان چندین خانواده محلی، ایجاد رقابت سازنده بین این خانواده‌ها برای کسب امتیازات بیشتر از دربار، و افزایش وابستگی آن‌ها به حمایت دربار برای تضمین وفاداری بود، که در نهایت به کاهش قابل توجه خطر شورش‌های آینده منجر شد.

تأثیرات بلندمدت این سیاست در دو منطقه متمایز قابل مشاهده است: در بابل شمالی شاهد تغییر ساختار اداری معابد از طریق جایگزینی نظام سلسله‌مراتبی سستی با هیئت‌های مدیره جمعی، حذف نظام پیش‌بندی که قدرت اقتصادی خانواده‌های روحانی سستی را تضعیف کرد، و کاهش نفوذ سیاسی معابد که نقش آن‌ها را به امور دینی و اقتصادی محدود ساخت، هستیم. در مقابل، در بابل جنوبی، به‌ویژه در اوروک، تغییر الگوهای نام‌گذاری به سمت برتری نام‌های حاوی خدای آنو بر خدایان بابلی شمالی، بازسازی هویت دینی از طریق تقویت سنت‌های محلی اوروکی، و ظهور نخبگان جدیدی مانند خانواده‌های اکور-ذاکیر و گیمیل-نانا به عنوان قدرت‌های محلی رخ داد.

پی نوشت:

۱. سوتیتو (Sutītu) در برخی زمینه‌های دینی میان‌رودان ، لقبی است که به الهه ایشتر (Ishtar) نسبت داده شده است. در این زمینه، لقب سوتیتو به جنبه خاصی از ایشتر اشاره دارد که با منطقه سوتو ارتباط داشته یا با ویژگی‌های مردم این منطقه پیوند خورده است (CAD ; I).

۲. برای ویرایش و تصویر سند ن.ک: (۱۶۶-۱۶۵, ۲۰۰۳, Waerzeggers).

اختصارات

AB *siglum* of tablets in the Bodleian Library (Oxford)

AH Abu Habba Collection (British Museum, London)

AO Antiquités orientales (Louvre Museum, Paris)

BM British Museum (London)

HSM Harvard Semitic Museum

NCBT Newell Collection of Babylonian Tablets (Yale University, New Haven)

YBC Yale Babylonian Collection

W Uruk-Warka (Deutsche Orient-Gesellschaft)

بادامچی، حسین. (۱۳۹۵). *فرمان کوروش بزرگ*. تهران: نگاه معاصر.

حسن دوست، محمد، ۱۳۹۹، *فارسی باستان، کتیبه‌ها، واژه‌نامه*، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی

Baker and M. Jursa (eds.), *Approaching the Babylonian Economy: Proceedings*

Beaulieu, Paul-Alain. (۲۰۱۸). "Uruk Before and After Xerxes: The Onomastic and Institutional Rise of the God Anu." In *Xerxes and Babylonia: The Cuneiform Evidence*, edited by C. Waerzeggers and M. Seire, ۱۸۹-۲۰۶. OLA ۲۷۷. Leuven: Peeters.

Böhl, F.M.T. de Liagre (۱۹۶۲). "Die babylonischen Prätendenten zur Zeit des Xerxes", *BiOr* ۱۹, ۱۱۰-۱۱۴.

Bongenaar, A.C.V.M. (۱۹۹۷). *The Neo-Babylonian Ebabbar Temple at Sippar: Its Administration and Its Prosopography* (PIHANS ۸۰), Leiden.

Briant, P. (۱۹۹۲). "La date des révoltes babyloniennes contre Xerxes", *Studia Iranica* ۲۱, ۷-۲۰.

Cameron, G.G. (۱۹۴۱). "Darius and Xerxes in Babylonia", *AJSL* ۵۸, ۳۱۴-۳۲۵.

CAD: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago

Hackl, J. (۲۰۱۳). *Materialien zur Urkundenlehre und Archivkunde der spätzeitlichen Texten aus Nordbabylonien*. PhD Dissertation, University of Vienna. In R. Achenbach (ed.), *Persische Reichspolitik und lokale Heiligtümer*. BZAR ۲۵.

Jursa, M. (۲۰۰۵). "Neo-Babylonian Legal and Administrative Documents: Typology, Contents and Archives." Münster: Ugarit-Verlag.

Jursa, M. (۲۰۰۷). The transition of Babylonia from the Neo-Babylonian empire to Achaemenid rule. In H. Crawford (ed.), *Regime Change in the Ancient Near East and Egypt: From Sargon of Agade to Saddam Hussein* (Proceedings of the British Academy ۱۳۶). London: The British Academy, pp. ۷۳-۹۴.

Jursa, M. (۲۰۱۵). "Labor in Babylonia in the First Millennium BC". In P. Steinkeller & M. Hudson (Eds.), *Labor in the Ancient World* (pp. ۳۴۵-۳۹۶). ISLET.

Jursa, M. (۲۰۱۳). "Epistolographic Evidence for the Trips to Susa by Borsippean Priests and for the Crisis in Borsippa at the Beginning of Xerxes' Reign", *ARTA* ۲۰۱۳/۰۰۳.

Jursa, Michael. (2018). "Xerxes: The Case of Sippar and the Ebabbar Temple." In *Xerxes and Babylonia: The Cuneiform Evidence*, edited by Caroline Waerzeggers and Maarja Seire, 62-72. *Orientalia Lovaniensia Analecta* 277. Leuven: Peeters.

Kessler, K. (2004). "Urukäische Familien versus babylonische Familien: Die Namengebung in Uruk, die Degradierung der Kulte von Eanna und der Aufstieg des Gottes Anu", *AoF* 31, 237-262.

Kleber, K. (2019). The Religious Policy of the Teispid and Achaemenid Kings in Babylonia.

Kuhrt, A. (1990). "Alexander and Babylon", in H. Sancisi-Weerdenburg and J. W. Drijvers (eds.), *The Roots of the European Tradition* (Achaemenid History 9), Leiden, 199-230. Kurke, L.

Kuhrt, A. and S. Sherwin-White. (1987). "Xerxes' Destruction of Babylonian Temples." In *The Greek Sources: Proceedings of the Groningen 1984 Achaemenid History Workshop*, edited by H. Sancisi-Weerdenburg and A. Kuhrt, 69-78. *Achaemenid History* 7. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Kümmel, Hans-Martin. (1979). "Familie, Beruf und Amt im spätbabylonischen Uruk: prosopographische Untersuchungen zu Berufsgruppen des 7. Jahrhunderts v. Chr. in Uruk. *Abhandlungen der Deutschen Oriental-Gesellschaft* 20. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

Oelsner, J. (2002). Babylonische Kultur nach dem Ende des babylonischen Staates. In R.G. Kratz (ed.), *Religion und Religionskontakte im Zeitalter der Achämeniden* (Veröffentlichungen der Wissenschaftlichen Gesellschaft für Theologie 22) Gutersloh: Kaiser, Gutersloher Verlagshaus, pp. 49-72.

Oelsner, J. (2007). "Das zweite Regierungsjahr des Xerxes (484/3 v. Chr.) in Babylonien", in M. Köhbach et al. (eds.), *Festschrift für Hermann Hunger zum 70. Geburtstag gewidmet von seinen Freunden, Kollegen und Schülern* (WZKM 97), Vienna, 289-303.

of the START Project Symposium Held in Vienna, 1-3 July 2004 (AOAT 220), Münster, 242-262.

San Nicolo, M. (1934). "Zur Chronologie des Bel-šimanni und Šamaš-erība (Parerga Babylonica XIII)", *ArOr* 3, 230-238.

Schaudig, H. (2001). Die Inschriften Nabonids von Babylon und Kyros' des Großen samt den in ihrem Umfeld entstandenen Tendenzschriften. Ugarit-Verlag.

Schmid, H. (1981). "Ergebnisse Einer Grabung am Kernmassiv der Zikurrat in Babylon", *BagM* 12, 87-127.

Schmid, H. (1995). *Der Tempelturm Etemenanki in Babylon* (Baghdader Forschungen 17), Mainz.

Stolper, M.W. (1990). Late Achaemenid legal texts from Uruk and Larsa. *Baghdader Mitteilungen*, 21, pp. 509-622.

Ungnad, A. (1907). "Bel-šimannī, Ein neuer König Babylons und der Länder", *OLZ* 10, 464-467.

Van Driel, G. (۲۰۰۲). Elusive Silver. In Search of a Role for a Market in an Agrarian Environment. Aspects of Mesopotamia's Society. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten .

Waerzeggers, C. (۲۰۰۳/۲۰۰۴). The Babylonian revolts against Xerxes and the 'end of archives'. Archiv für Orientforschung, ۵۰, pp. ۱۵۰-۱۷۳.

Waerzeggers, C. (۲۰۱۰). The Ezida Temple of Borsippa: Priesthood, Cult, Archives. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Waerzeggers, C. (۲۰۰۵). "The Dispersal History of the Borsippa Archives", in H.D. Wiesbaden: Harrassowitz, pp. ۹۹-۱۲۰.